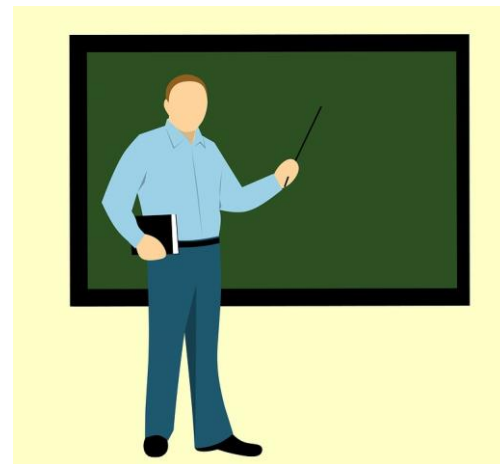

Työkyky ei ole pelkkää terveyttä. Mitä se sitten on ja miten sitä voi kohentaa?

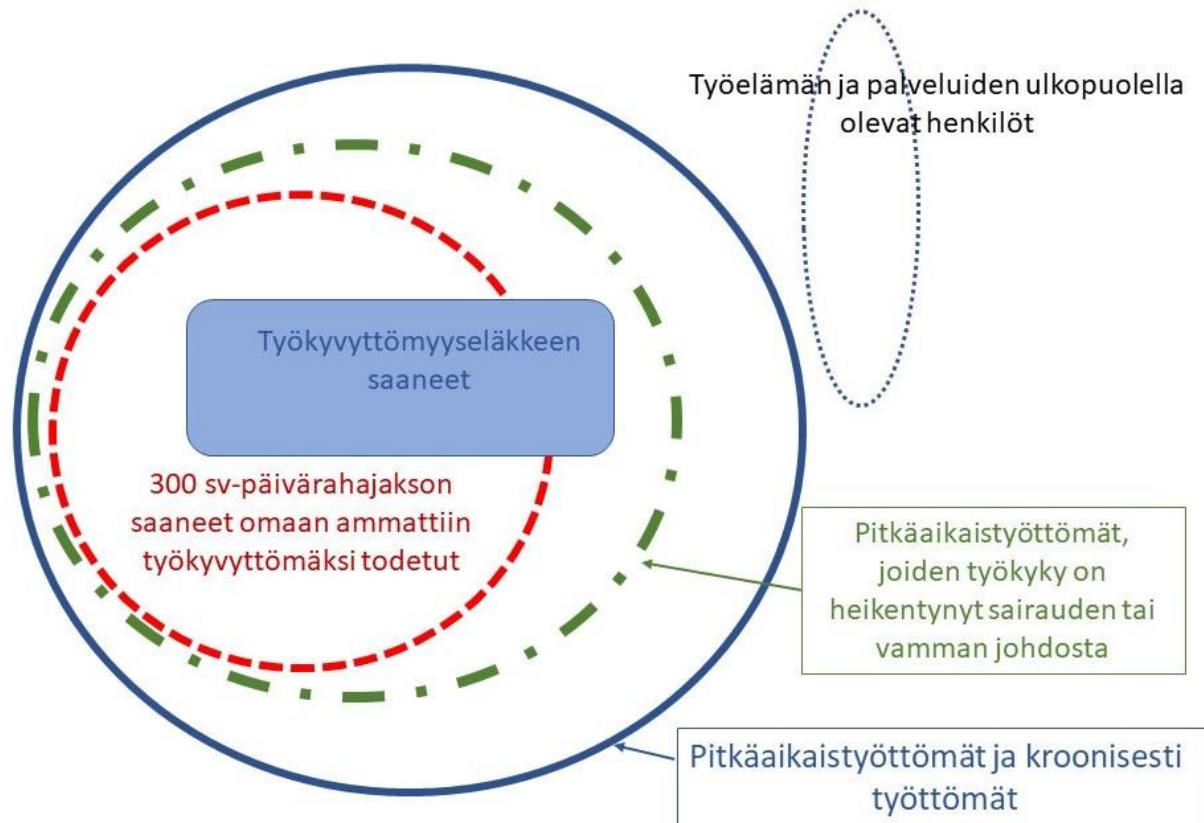
Raija Kerätär LT työterv.huollon el.
Kuntoutuslääkäri Oorninki Oy

Tänään...

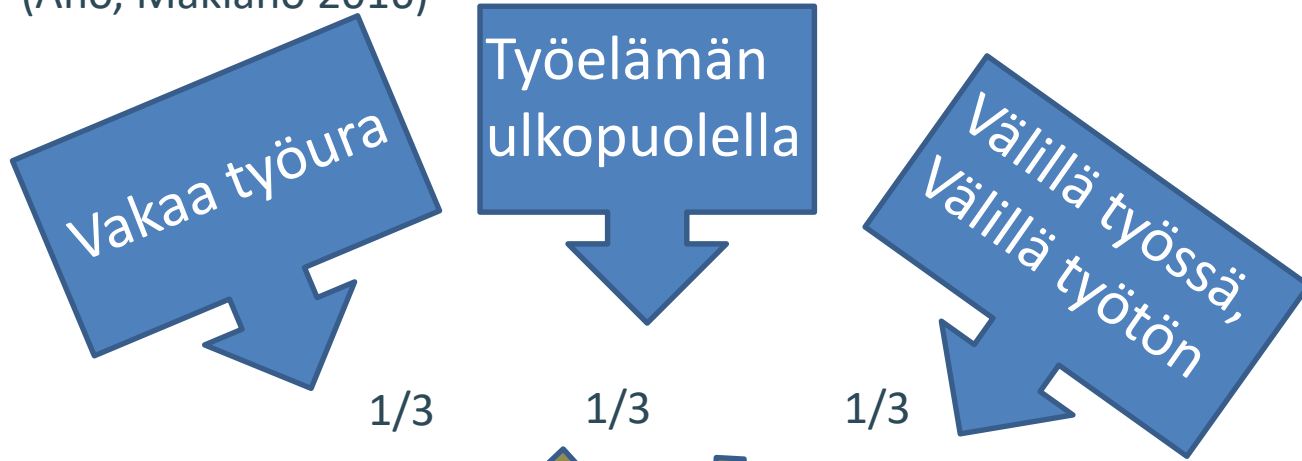
- Osatyökykyiset työttömät – minkälaisesta väestöosasta oikein on kysymys?
- Työkyvyn arviointi ja kuntoutuksen suunnittelun prosessi
- Mitä työttömien kuntoutustarpeen arvioinnissa ja kuntoutuksessa on erityisesti huomioitava?

Pitkäaikaistyöttömät / osatyökykyiset

Pitkäaikaistyöttömät ovat hyvin heterogeeninen ryhmä (Aho, Mäkiäho 2016)

- Vajaa ½ yli 5v. työttömänä
- 10% ei ole ollut koskaan töissä

Kroonisesti (2v.)
työttömät,
n. 1/3 kaikista
työttömistä

- 1/3 vaihtuu vuosittain,
- Runsas 10% palaa vakaalle työuralle
- 36%:lla jatkuu 5v. kuluttua

43 000 työtöntä etuus- ja palveluloukussa

- Pitkäaikaistyöttömiä keskimäärin 81 000/kk (1-6/ 2018)
- Joka viidennen pitkäaikaistyöttömän (n. 16 000) työkykyä voitaisiin kohentaa hoidolla tai kuntoutuksella
- Lähes joka kolmas (n. 27 000) pitkäaikaistyötön on työkyvytön
 - Eniten on mielenterveyden sairauksia ja tuki- ja liikuntaelinsairauksia sekä monisairaita
- 27 000 työkyvyttömän työttömän työmarkkinatuen kustannukset 227 miljoonaa €/v

Kuntoutuksen näkökulmasta

- Osa henkilöistä ei tunnista ongelmia toimintakyvyssään, vaikka ne olisivat graavejakin
- Osa henkilöistä pitää asian omana tietonaan ja yrittää pärjätä (häpeä, syyllisyys, itse pärjäämisen tarve)
- Kuntoutuspalvelujen saaminen edellyttää toimintakyvyn heikkouden ja sairauden/diagnoosin tunnistamista ensin
- Terveysthuoltopalvelut lähtevät siitä, että asiakas hakeutuu ja **pyytää** palvelua
- Syrjäytymisen ilmiössä mukana myös sosiaali- ja terveystpalvelujen piirteet, jossa odotetaan että asiakas on aktiivinen / osaa / tietää hakea palvelua

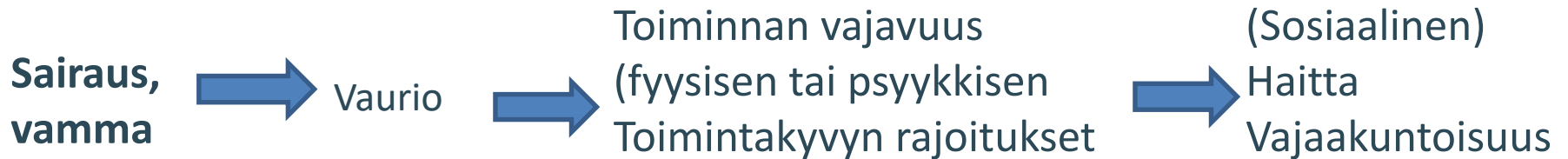
Lääketieteen perinteet vrs. ihmistieteiden perinteet

- Lääketiede pohjautuu luonnontieteisiin, jossa tieto pohjautuu objektiivisiin havaintoihin
- Ihmistieteiden tutkima todellisuus on luonteeltaan merkityksellistä ja edellyttää siksi ymmärtämistä tutkittavan omasta näkökulmasta

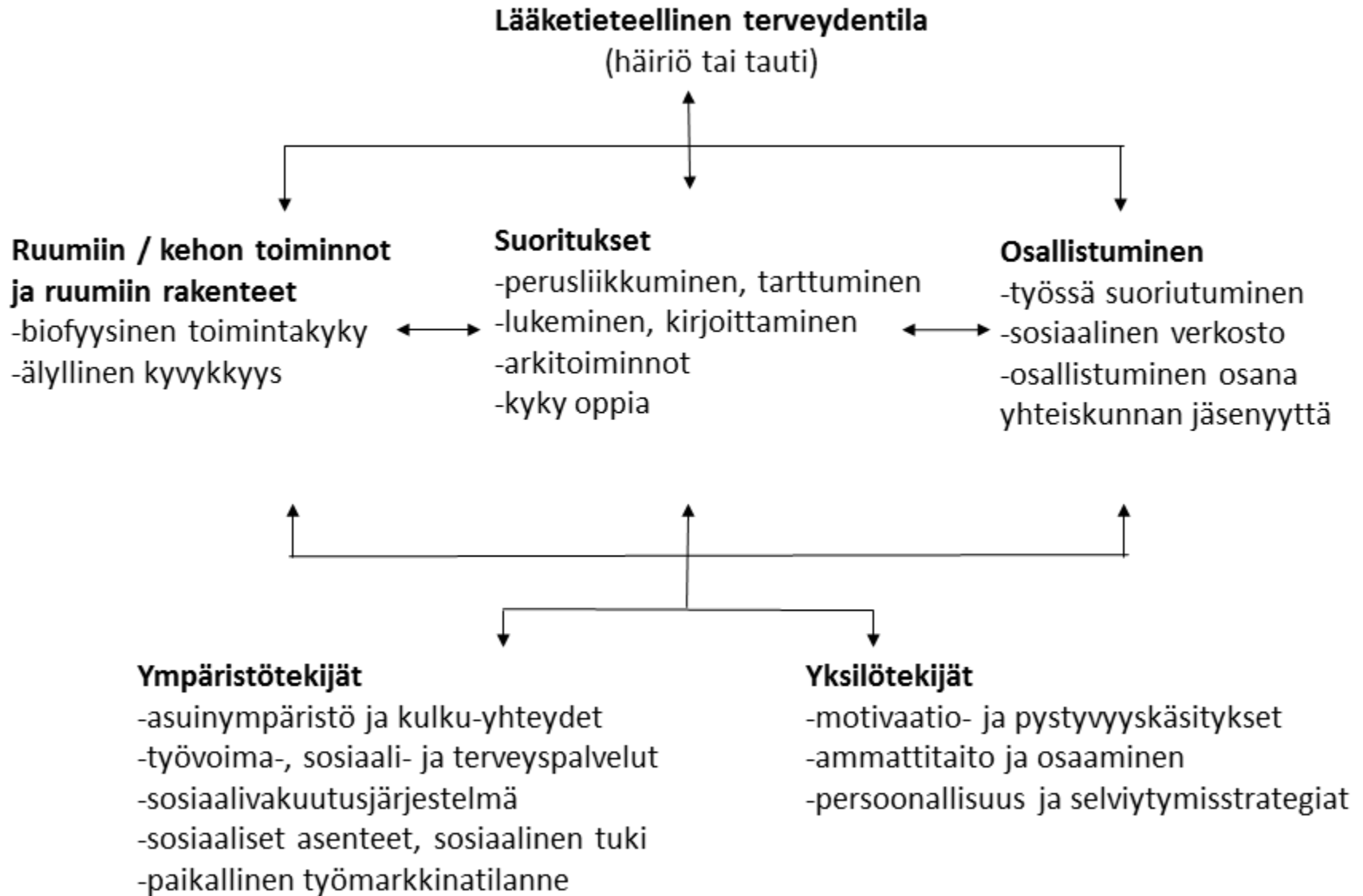
Toimintakyvyn käsitteen muutos

WHO, 1980 International Classification of Impairments,
Disabilities and Handicaps, ICDH

Sairauslähtöinen työkyvyn arviointi keskittyy sairauden/vamman hoitoon ja kuntoutukseen sekä sairauden/vamman aiheuttamiin fyysisiin rajoituksiin.

Työttömien toimintakyvyn arvioinnin kohteita (Kerätär 2016)

Työkyky ja terveys (Tengland 2011)

- Täysi terveys ei riitä työkykyisyyteen
 - vaikka olisi täysin terve, ei ole työkykyinen kaikkiin töihin
- Työkykyisyys ei vaadi täyttä terveyttä
 - kohtuu terveys riittää
 - terveys niillä alueilla, jota ammatillisen kompetenssin toteuttaminen edellyttää, on tarpeen

Työkykyisyys jokamiehen töissä (Tengland 2011)

- Perustaidot
 - Taidot, jotka lapsi saa kasvaessaan ja kehittyessään (liikkuminen, tarttuminen, harkitseminen, näkeminen, kuuleminen, muistaminen)
- Perusosaaminen: Lukeminen, kirjoittaminen ja laskeminen
- Yleiset taidot:
 - Yhteistyökyky, suunnittelukyky, ongelmanratkaisukyky, kyky tiedon hakemiseen ja käyttöön
- Kohtuullinen fyysinen ja psyykinen terveys
- Motivaatio ja energia
- Työelämän perushyveet (luotettavuus, rehellisyys, auttavaisuus, vastuunkanto)
- Fyysinen ja psykososiaalinen työympäristö on asiallinen
- Motivaatio: Sietää työtä

Työkykyisyys töissä, jotka vaativat erityistä osaamista / ammattitaitoa (Tengland 2011)

- Ammatin / työn toteuttamisen kannalta riittävä terveys
- Ammatin vaatima manuaalinen, älyllinen ja sosiaalinen kompetenssi
- Ammatissa tai työssä tarvittavat hyveet:
 - esim. kärsivällisyys, rohkeus, tunnollisuus
- Pystyy suoriutumaan tehtävistä kuten muut ko. ammatissa toimivat
- Fyysinen ja psykososiaalinen työympäristö on asiallinen
- Motivaatio: Sietää työtä

Vastaanottotilanne / Terveystarkastus VAI Työ- ja toimintakyvyn arviointi

Terveystapaaminen ?

Terveystarkastuksen tavoitteena on kautta aikojen ollut terveyden edistäminen

- Sairaudet ja niiden (somaattisten) aiheuttamat haitat toimintakyvyssä
- Kansatautien ja työhön liittyvien sairauksien riskitekijät / elintavat
- Kokemus terveydestä?
- Kyky / halu hoitaa terveyttä
- Terveyspalveluiden käyttö

Työ- ja toimintakyvyn arviointi ?

- + Fysiologinen ja motorinen toimintakyky
- + Aistit
- + Älyllisen toimintakyvyn testaukset
- +/- Sairauksien aiheuttamat toimintakykyhaitat
- Kyky tehdä sopimuksia ja toimia pitkäjänteisesti niiden mukaan
- +/- Kommunikointi ja vuorovaikutustaidot, rohkeus ilmaista itseään
- Osaaminen ja kyky oppia
- Oma-aloitteisuus ja kyky itsenäiseen työskentelyyn
- Kekseliäisyys ja kyky soveltaa osaamistaan eri tilanteissa
- Itsearviointikyky
- Työelämän perustaidot
- Työyhteisössä toimiminen, alaistaidot ym.

Työ- ja toimintakyvyn arvioinnin intressi?

1. Kuvata toimintakyky sosiaalivakuutuksen etuuksien hakemista varten

- Yhteiskunnan järjestelmästä lähtevä kontrollointi ja säätely taustalla
- Lähtee diagnoosista: ”vika, vamma, sairaus”
- Tavoitellaan objektiivista havainnointia (luonnontiede), asiakas on kohde

2. Tunnistaa toimintakyvyn heikkoudet ja vahvuudet kuntoutussuunnitelman pohjaksi

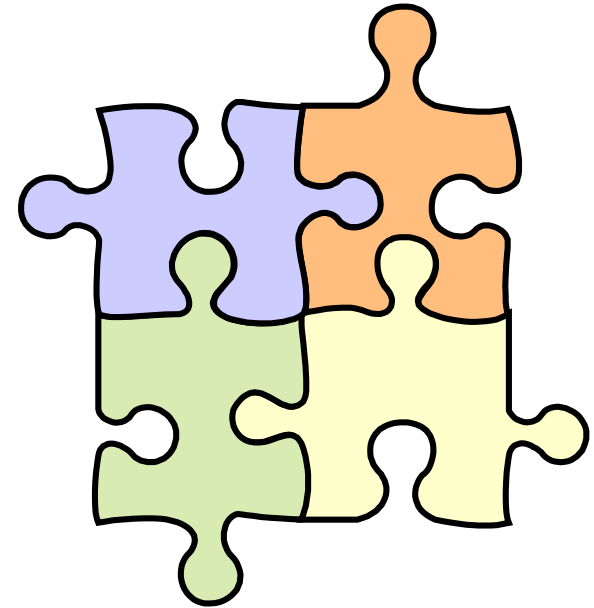
- Biopsykososiaalinen ihminen
- Lääkäri: Onko heikentyneen toimintakyvyn taustalla jokin sairaus?
- Tavoitellaan asiakkaan tilanteen **ymmärrystä** jatkosuunnitelmia ajatellen
- Ohjauksellinen ote, asiakas on yhteistyökumppani

Monialainen työkyvyn ja kuntoutustarpeen arviointi? (Kerätär 2016)

- Kerätään informaatio
 - asiakkaan toimintakyvyn historiasta ja siinä esiin tulleista häiriöistä ja voimavaroista (koulutus- ja työhistoria, sosiaalinen toimintakyky),
 - käytännön työssä selviytymisestä ja työllistymisyrittämisestä,
 - aiemmasta terveydentilasta, hoidoista ja kuntoutuksesta
 - asiakkaan motivaatiosta (käsitykset halusta, pystyvyydestä ja mahdollisuuksista), toiveista sekä kokemistaan ongelmista tai oireista ja
 - toimintakyvystä kliinisillä havainnoilla ja tutkimuksilla
- Lääkärin tehtävä on selvittää, onko toimintakyvyn heikkenemisen taustalla jokin sairaus ja mikä on tämän sairauden hoidon ja kuntoutuksen mahdollisuudet.
- Lääkäri tekee tulkinnan työ- ja toimintakyvystä sekä kuntoutustarpeesta. Tulkinta pohjautuu kerätyn informaation lisäksi tietoon ja ymmärrykseen asiakkaan lähtökohdista ja kontekstuaalisista tekijöistä.
- Laaditaan dokumentit, mukaan luettuina lausunnot sosiaalivakuutusetuuksia varten, joko työkyvyn ja työhönpaluun tukemiseksi tai eläkehakemusta varten.

Summa summarum tähän asti...

- Työkyvyn käsitteestä ei ole yhtenäistä ymmärrystä
- On monesta osa-alueesta koostuva kokonaisuus, jossa eri osa-alueet vaikuttavat toinen toisiinsa
- Työkyky ei ole sama kuin terveys
- Arviointeja on erilaisia riippuen intressistä ja käytettävästä käsitteistöstä

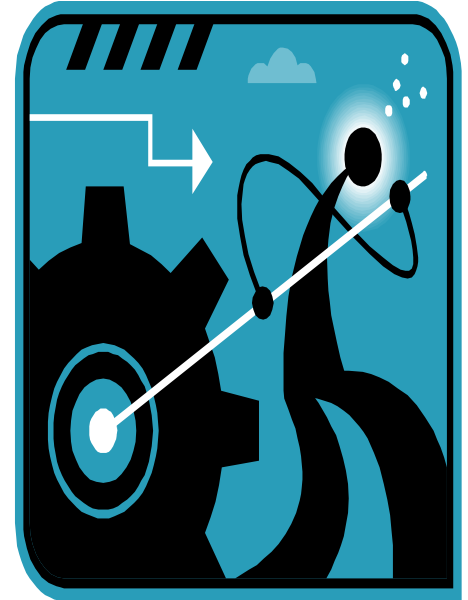

Työttömiä kohdatessa on hyvä tietää

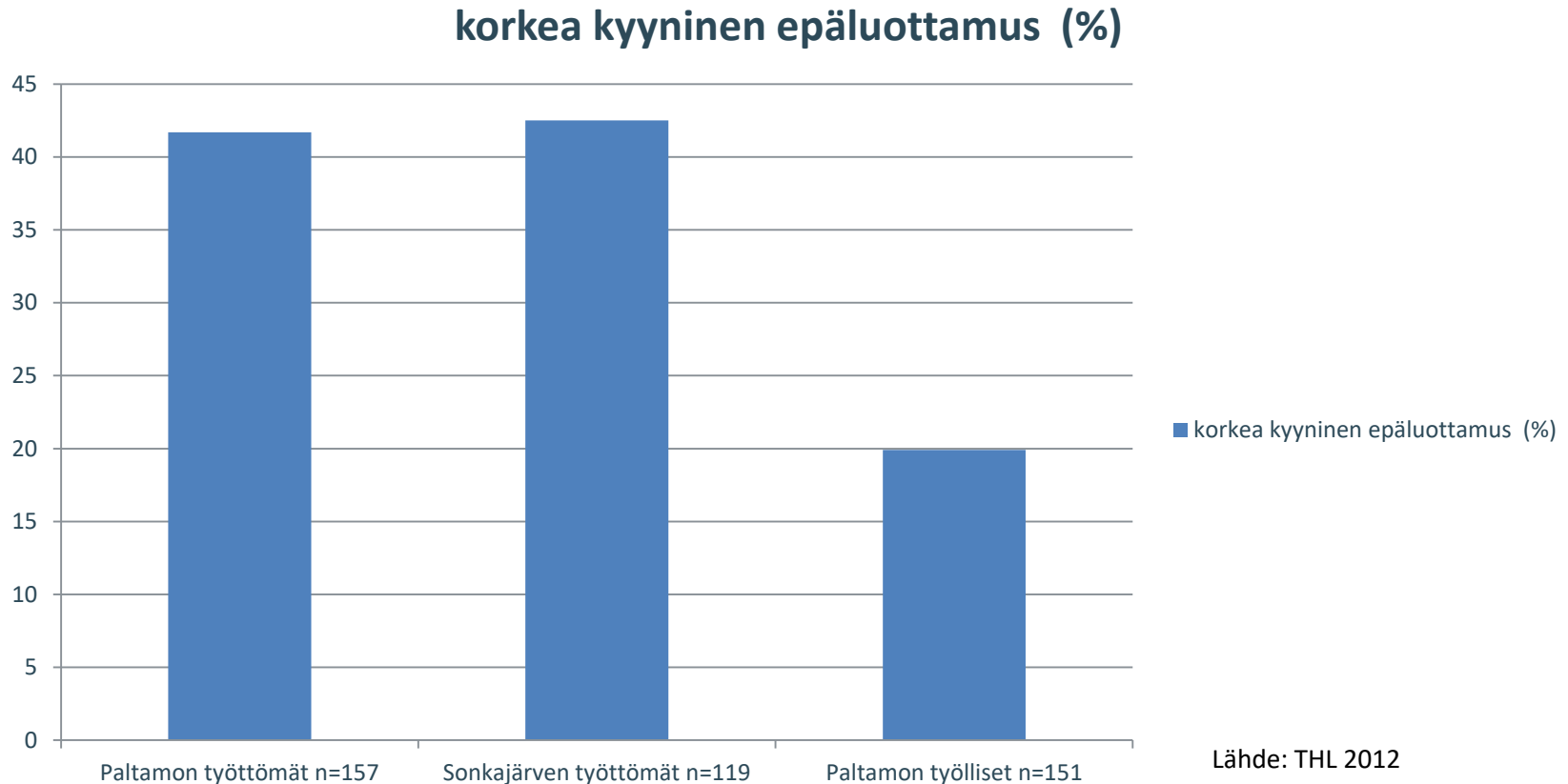
- Työtön väestö on sairaampaa kuin saman ikäinen työssä käyvä väestö
- 1. Työttömyys heikentää terveyttä ja
- 2. Työttömiksi valikoidutaan
- He käyvät vastaanotoilla vähemmän
- Osa käyttää palveluja, mutta toimintakyvyn kokonaisuus ei vastaanotoilla hahmotu
- Työttömät eivät luota palveluihin, syrjäytymisen ilmiö mukana

Paltamon opetuksia vv.2009-13...

- Työterveyshuollon keinovalikoima, esim. terveystarkastukset eivät sovellettunakaan täysin sovi pitkään työttömänä olleiden terveydenhuoltoon
- Miksi?
- Toiminta- ja työkykyisyys ei selviä vastaanotolla eikä terveystarkastuksissa
- Työkykyisyyden ongelmien varhainen tunnistaminen tapahtuu parhaiten työssä / koulussa
- Vetäyttävää (=syrjäytymiseen johtavaa) sairautta sairastava vaatii meiltä aktiivista ja etsivää otetta eikä löydy kyselyillä
- Pitkään työttömänä olleen kokemus itsestä: arvoton? uhri? Defenssiivinen toiminta näkyy
- Kelan tyypiseen kuntoutukseen meno vaatii ensin kuntoutumisen osallisuuteen
- ”Ei kyllä työllisty avoimille työmarkkinoille?”

Työttömien luottamus toisiin ihmisiin?

Tutkittavan oma arvio työkyvystään vrs monialaisesti toteutettu arvio Kerätär 2016

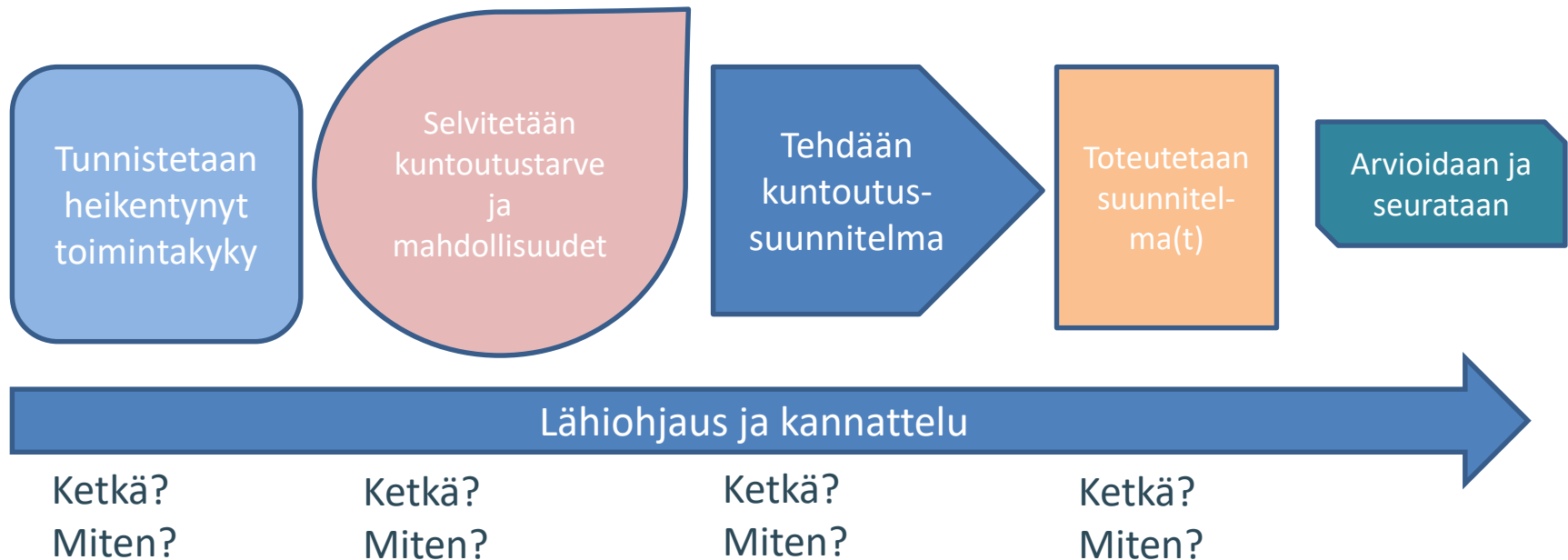
		Monialainen arvio Työkykyinen n (%)	Monialainen arvio Työkyvyn kohentaminen tarpeen n (%)	Monialainen arvio Työkykyinen vain välityömarkkinoille n (%)	Monialainen arvio Työkyvytön n (%)
Oma arvio	Työkykyinen	110(90.9)	10(21.3)	6(22.2)	6(17.1)
	Rajoittunut	9(7.4)	31(66.0)	17(63.0)	11(31.4)
	Työkyvytön	0(0.0)	4(8.5)	2(7.4)	13(37.1)
	Ei osaa sanoa	0(0.0)	1(2.1)	1(3.7)	3(8.6)
	Tieto puuttuu	2(1.7)	1(2.1)	1(3.7)	2(5.7)
	Yhteensä	121(100)	47(100)	27(100)	35(100)

Esimiesten arvio työssä suoriutumisesta / Monialainen arvio työkyvystä

Kerätär 2016

		Työkykyinen n (%)	Työkyvyn kohentaminen tarpeen n (%)	Työkykyinen vain välityömarkkinoille n (%)	Työkyvytön n (%)
Esimiehen arvio	Hyvä tai tyydyttävä	108 (89.3)	32 (68.1)	12 (44.4)	6 (17.1)
	Epätasainen tai kaippaa harjaantumista	12 (9.9)	10 (21.3)	8 (29.6)	8 (22.9)
	Heikko, tutkimukset tai työkyvyn tuki erittäin tärkeitä	0 (0.0)	4 (8.5)	7 (25.9)	20 (57.1)
	Tieto puuttuu	1 (0.8)	1 (2.1)	0 (0.0)	1 (2.9)
	Yhteensä	121(100)	47(100)	27(100)	35(100)

Kuntoutus prosessina järjestelmästä nähtynä

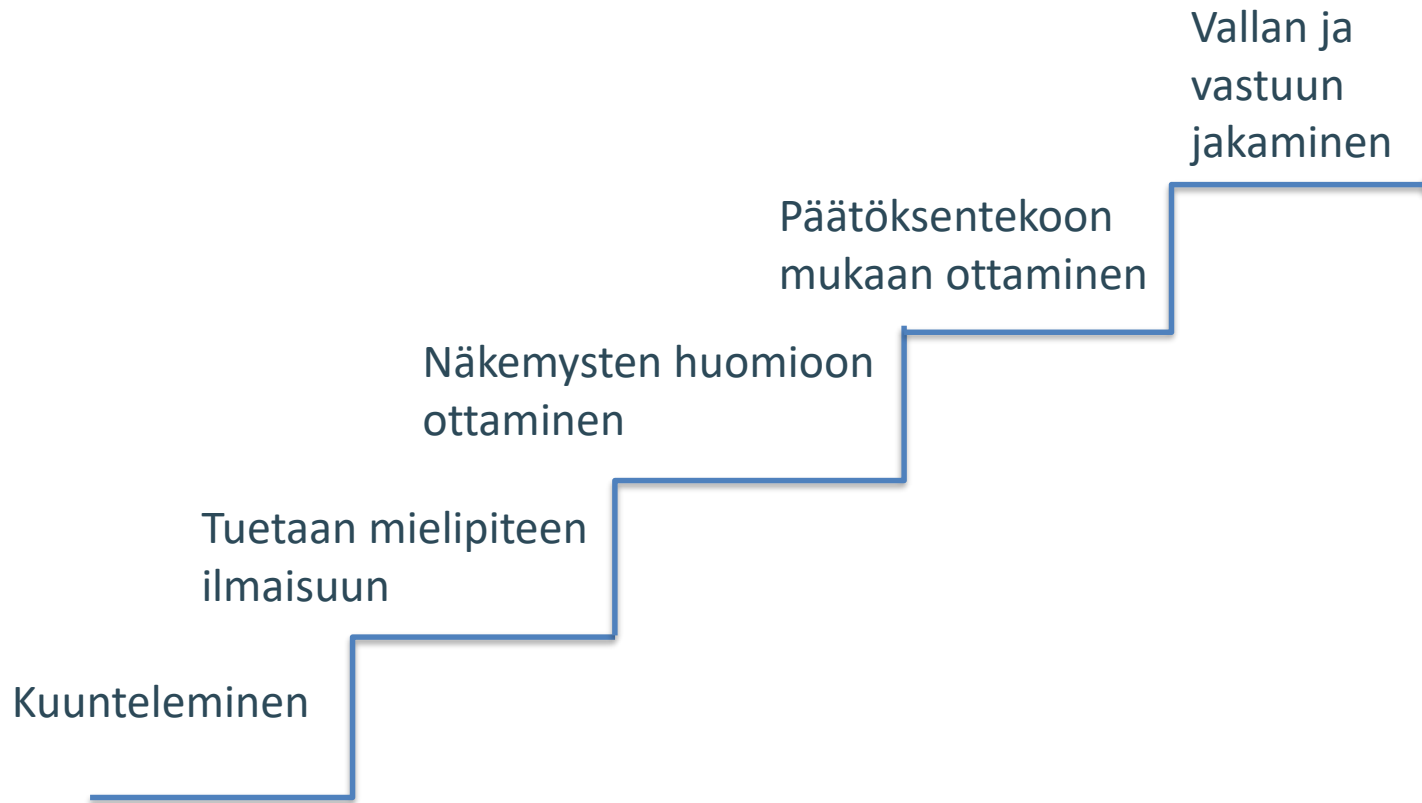
Kuntoutus ja motivaatio

- Motivaatiolla
 - Suunta ja voima
 - Motivaatiota voi ”avata”
 - Halu
 - Pystyvyyden kokemus
 - Kokemus mahdollisuuksista
- Arvojen ja elämäntavoitteiden pohtiminen kuuluu kuntoutustoiminnan ytimeen
 - Kuntoutuminen edellyttää, että kuntoutuja **haluaa, kykenee ja voi** toteuttaa muutokset

Sitoutumisen vaiheet ja kuntoutusohjaus

Vaihe	Kuntoutusohjaus
Esiharkinta	Autetaan tiedostamaan tilanteeseen liittyviä normeja ja arvioimaan niiden toimivuutta
Harkinta	Autetaan näkemään muutoksen mahdollistamat hyödyt Vahvistetaan kuntoutujan luottamusta kykyyn toteuttaa muutoksia
Valmistelu	Lisää tietoa hyödyistä, käytännön toimenpiteistä ja konkretiasta
Toiminta	Uusia näkökulmia omiin kokemuksiin ja elämäntilanteeseen Harjoitellaan vaihtoehtoisia toimintamalleja ongelmiin Vaatii ympäristöltä ja muilta osallistujilta aktiivista etenemistä
Ylläpito	Ongelmien uusiutumisiin valmistautuminen / ennakoiminen Ympäristön tuki tärkeää

Osallisuuden portaat

Shier 2001, Thomas 2002

Osallisuuden kehittyminen

- On prosessi
- Prosessiin osallistuvilta ammattihenkilöiltä vaaditaan samaa sitoutumisen astetta
- Osallisuuden tasomalli:
 1. Onko ammattihenkilö itse valmis tukemaan kuntoutujan aktiivista osallisuutta ?
 2. Onko omassa tiimissä tai työyhteisössä mahdollista tukea kuntoutujan osallisuutta?
 3. Velvoitetaanko kaikkia sitoutumaan kuntoutujan osallisuutta tukevaan toimintamalliin ja –kulttuuriin?

Miten verkosto toimii yhteen?

Yhteenveto

- Pitkäaikaistyöttömillä hyvin erilaisia työkyvyn tukemisen tarpeita – selvitettävä yksilöllisesti
- Epäluottamusta ja lukuisia epäonnistumisen kokemuksia taustalla – huomioitava ja ohjaus järjestettävä
- Osalla vaativan monialaisen selvittelyn tarve
- Osallisuuteen ja työllistymiseen tukeminen
 - vaatii osaamista
 - Vaatii työntekijöiden ja eri sektoreiden yhteistä tekemistä

Tehtävä

- Keskustele vieruskaverisi kanssa / pienessä ryhmässä:
 1. Minkälaisia työttömiä teidän asiakkaanne ovat?
 2. Puuttuuko joku ryhmä?
 3. Mitä osaamista kaipaavat työttömien palveluihin lisää?